

I

Η ΦΡΑΣΗ που τις ημέρες αυτές απαντάται συχνότατα στις εφημερίδες, την τηλεόραση, το ραδιόφωνο, και το Ιντερνέτ είναι «νέος κόσμος». Αντίθετα από την δημιουργία του κόσμου που περιγράφεται στο Βιβλίο της Γενέσεως, όπου λέγεται ότι ο Θεός δημιούργησε τον κόσμο σε έξι ημέρες και ότι εξαντλήθηκε τόσο πολύ από τον μόχθο του που την εβδόμη αναπαύθηκε, και αντίθετα από την αβεβαιότητα που περιβάλλει την ακριβή ημερομηνία του επιτεύγματος αυτού, μας διαβεβαιώνουν τώρα ότι ο νέος μας κόσμος προέκυψε την 11η Σεπτεμβρίου του 2001, στις 8:22 π.μ. ακριβώς. Αυτή η σχεδόν ομόφωνη διακήρυξη της νεότητας του κόσμου γίνεται μήνες μόλις μετά την είσοδό μας στην τρίτη χιλιετία, όταν οι εορτάζοντες πίστευαν ότι η ημερομηνία αυτή σημάδευε μια νέα εποχή, μια εποχή που θα διέφερε από όλες τις προηγούμενες. Εάν όμως εκείνος ο νέος κόσμος ήταν αφορμή για ξεφάντωμα και καλωσορίσματα, ο τελευταίος νέος κόσμος φαίνεται να καλύπτεται από το πέπλο της αβεβαιότητας και, κυρίως, από τον φόβο. Η αντιδιαστολή δε των δύο αυτών κόσμων γίνεται ακόμη πιο εντυπωσιακή εάν αναλογιστούμε ότι, ως «το πρώτο νέο έθνος», το ξεκίνημά μας έγινε όχι σε «έναν» νέο κόσμο, αλλά «στον» Νέο Κόσμο. Ευλογημένοι παλαιότερα εμείς οι Αμερικανοί ως τα τέκνα του νέου, υφιστάμεθα μήπως τώρα την κατάρα του;

Ίσως λοιπόν να σπεύσαμε υπέρ του δέοντος να αποδεχτούμε το επίθετο «νέο» για το έθνος μας, ή να μη σπεύσαμε αρκετά. Στο πρόσφατο παρελθόν οι ηγέτες μας κήρυξαν τον πόλεμο σε κάθε λογής εχθρούς: στη φτώχεια, στα ναρκωτικά, στο εκπαιδευτικό σύστημα, και ούτω καθ'εξής. Οι μεταφορές αυτές δεν ήσαν παρά παλληκαρισμοί μπροστά σε δυσεπίλυτα προβλήματα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι πολλά είναι τα νέα και φοβερά στοιχεία που μπήκαν στη ζωή μας μετά τα φρικτά συμβάντα της 11ης Σεπτεμβρίου: είναι όμως εξ ίσου σημαντικό να επισημανθεί ότι πριν από την ημερομηνία αυτή ο βίος μας ως πολιτικής κοινωνίας περιλάμβανε ορισμέ-

νες ανησυχητικές τάσεις οι οποίες, μακράν του να έχουν ανακοπεί από τις δολοφονικές επιθέσεις, τροφοδοτούνται από αυτές. Εκείνο που πρέπει να εξετάσουμε δεν είναι η τρομοκρατία καθεαυτήν –εισηγούμαι μάλιστα ότι οφείλουμε να απορρίψουμε την ιδέα αυτή ως επικίνδυνη κατασκευή– αλλά η τρομοκρατία στο πλαίσιο ορισμένων εξελίξεων που προηγήθηκαν αυτής χρονικά. Το να ανακηρύσσει κανείς τον κόσμο νέο δεν συνιστά απλώς έναν τρόπο για να επισημαίνει ό,τι είναι καινούργιο και άξιο προσοχής, αλλά και έναν τρόπο περισπάσης της προσοχής από ορισμένα ανεπίλυτα προβλήματα. Ένα από τα προβλήματα θα μπορούσε να συμπυκνωθεί στην ακόλουθη ερώτηση: ποια είναι η φύση της ιδιότητας του πολίτη στη δημοκρατία της υπερδύναμης την εποχή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας; Τούτο το ερώτημα καθίσταται αναπόφευκτο στις παρούσες περιστάσεις. Το έθνος έχει κηρύξει τον πόλεμο, και ο πόλεμος θεωρείται ανέκαθεν ως η υπέρτατη δοκιμασία των υποχρεώσεων και της νομιμοφροσύνης των πολιτών. Πρόκειται επίσης για έναν ιδιότυπο πλανητικό πόλεμο, έτσι τουλάχιστον τον χαρακτήρισε η υπερδύναμη που ισχυρίζεται ότι είναι δημοκρατία.

II

Ο τελευταίος μας Νέος Κόσμος δεν ανακαλύφτηκε από εξερευνητές, ούτε πλάστηκε από έναν πανάγαθο δημιουργό προτιθέμενο να σχεδιάσει ένα περιβάλλον πρόσφορο για την ανθρωπότητα. Είναι ένας κόσμος που προέκυψε από μια τρομοκρατική πράξη που αμέσως βαπτίστηκε «πόλεμος». Ο νέος μας κόσμος είναι συνεπώς ένας κόσμος πολέμου: και εκείνοι που τον ονόμασαν πόλεμο έσπευσαν να πουν, και το επαναλαμβάνουν συνέχεια, ότι ο πόλεμος ενδέχεται να συνεχιστεί επ'αόριστον, υπόσχεση ή απειλή που κανένας Αμερικανός πρόεδρος δεν ένωσε την ανάγκη να ξεστομίσει για οποιαδήποτε από τις προηγούμενες στρατιωτικές μας περιπέτειες, ιδιαίτερα μετά τον ακήρυκτό μας πόλεμο στο Βιετνάμ. Η τρομοκρατία που μεταλλάσσεται σε πόλεμο είναι φαινόμενο που παράγεται από τον συνδυασμό της παγκοσμιοποίησης των κολοσσιαίων εταιρειών [*corporate globalization*] και του κράτους της υπερδύναμης. Ή, για να το θέσω διαφορετικά, η επιχειρηματική παγκοσμιοποίηση και η υπερδύναμη υπαγορεύουν τους όρους πρόσληψης του πολέμου. «Πρόθεσή μας είναι», δήλωσε ο Υπουρ-

* Αναδημοσίευση από την ηλεκτρονική επιθεώρηση *Theory and Event*, τχ. 5.4 [http://muse.jhu.edu/journals/theory_and_event/toc/index.html]. Copyright © 2002, Sheldon S. Wolin και The Johns Hopkins University Press.

γός Αμύνης Rumsfeld, «να καταπολεμήσουμε [την τρομοκρατία] όπου κι αν βρίσκεται». Στις 7 Οκτωβρίου ο Πρόεδρος διασαφηνίζει: «Σήμερα επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στο Αφγανιστάν. Η αναμέτρηση όμως είναι ευρύτερη. Κάθε έθνος πρέπει να κάνει την επιλογή του. Στη σύγκρουση αυτή δεν υπάρχει ουδέτερο έδαφος». Οποιοδήποτε έθνος, κατέληξε ο Πρόεδρος, συνεχίσει να «υποθάλπει παρανόμους και φονιάδες αθών [sic], θα υποστεί τις συνέπειες».

Μολοντί οι ηγέτες του έθνους επιχειρήσαν κατ'επανάληψιν να εξηγήσουν με ποια έννοια ο πόλεμος αυτός συνιστά ένα διαφορετικό είδος πολέμου, δεν είναι καθόλου διαφορετικός ως προς δύο καθοριστικά σημεία: πρώτον, σκοτώνονται αθώοι άμαχοι (σκοτώνονται δηλαδή για μια υπόθεση που δεν είναι δική τους). Στους πρόσφατους πολέμους οι απώλειες μεταξύ των αμάχων υπερβαίνουν κατά πολύ τις στρατιωτικές απώλειες, και καθώς ο πραγματικός αριθμός των «εχθρικών» δυνάμεων που ανήκουν στην τρομοκρατική οργάνωση του Μπιν Λάντεν είναι μικρός και πολλοί από αυτούς κρύβονται διάσπαρτοι μεταξύ του αφγανικού πληθυσμού, είναι πολύ πιθανό ότι ο αριθμός των θυμάτων μεταξύ των αμάχων θα είναι μεγαλύτερος από εκείνον των τρομοκρατών. Δεύτερον, εν καιρώ πολέμου οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι αποκτούν έκτακτες εξουσίες, ενώ η ενάσκηση των πολιτικών δικαιωμάτων δυσχεραίνεται. Η κατασταλτική ατμόσφαιρα που ούτως ή άλλως επικρατεί σε μια εμπόλεμη χώρα, έχει σε εμάς εμπλουτιστεί και από ορισμένα νέα στοιχεία. Καθώς η πολιτική λογική μιας υπερδύναμης, εξ ορισμού, δεν έχει καμμία ουσιαστική σχέση με τη συμμετοχική δημοκρατία, οι πολίτες της υπερδυνάμεως περιορίζονται στον ρόλο των συνεργών της καταστολής, κατά το πρότυπο περίπου της ανατολικογερμανικής Stasi. Επικαλούμενοι την ανάγκη για τη μεγαλύτερη δυνατή «εγρήγορση», ομοσπονδιακοί αξιωματούχοι παροτρύνουν τους πολίτες να γίνουν «τα μάτια και τα αυτιά της κυβέρνησης» και να αναφέρουν κάθε ύποπτη δραστηριότητα ή πρόσωπο. Εάν δεν μπορούμε να συμμετέχουμε, μπορούμε τουλάχιστον να καταδίδουμε.

Αν και Πόλεμος του Κόλπου μάς είχε ήδη προιδεάσει για το ότι ο στρατός θα επέβαλλε έκτακτα μέτρα προκειμένου να ελέγξει την εκδοχή του πολέμου που θα σερβιριζόταν σε ένα έθνος τηλεθεατών, το νέο στοιχείο που χαρακτηρίζει την παρούσα κατάσταση είναι ότι τα μέσα ενημέρωσης ενέδωσαν σχεδόν αμέσως στην απαίτηση της κυβέρνησης να προωθούν την επίσημη εκδοχή των γεγονότων. Η συμμετοχή των πολιτών περιορίζεται από έναν ερμητικά σφραγισμένο πόλεμο που καινοτομεί επιπλέον κατά το ότι, παρά τις επιταγές του Συντάγματος, παραμένει ένας ακήρυκτος πόλεμος που διεξάγεται από έναν πρόεδρο στερούμενο νομιμοποίησης.

Ο νέος μας κόσμος λοιπόν, όχι μόνο χρωστάει την ύπαρξή του στον πόλεμο, αλλά και προδιαγράφεται να έχει τον πόλεμο μόνιμό του σύντροφο, ίσως και δάσκαλο. Εκείνο που είναι νέο είναι οι τρομακτικές απώλειες ζώων αμάχων στη Νέα Υόρκη και τα κύματα φόβου που το γεγονός αυτό μετέδωσε σε όλη την κοινωνία, φόβος που επιτάχθηκε με τα κρούσματα άνθρακα. Ο πανικός του άνθρακα

καθώς και το περιστατικό κατά το οποίο άγνωστος άνοιξε τρύπες με πυροβόλο όπλο στον πετρελαιοαγωγό της Αλάσκας, δείχνουν πώς η τρομοκρατία έγινε το όνομα του φόβου που διαπερνάει τον ιστό της καθημερινής ζωής για πρώτη φορά στην ιστορία μας – όχι όμως για πρώτη φορά στην πρόσφατη ιστορία μας. Ας μην ξεχνάμε ότι κατά την τελευταία δεκαετία ο φόβος μάς συντροφεύει καθημερινά: φόβος για το ενδεχόμενο περικοπών, φόβος για το κλείσιμο ή τη μετεγκατάσταση εργοστασίων, φόβος για τις συγχωνεύσεις, για την εγκληματικότητα στους δρόμους, κτλ.

Ο πόλεμος ήταν στο παρελθόν περίσταση που απαιτούσε κατά κανόνα από τους αμάχους θυσίες, την εγκατάλειψη αρκετών συνηθισμένων ανέσεων, ακόμη και ειδών ανάγκης. Ο σημερινός όμως είναι ένας πολύ διαφορετικός πόλεμος, όπως το ξεκαθάρισε και ο Πρόεδρός μας όταν παρότρυνε το έθνος «να ενωθεί, να ξεδέψει, να πετάξει». Η παραινέση οφείλεται εν μέρει στην ύφεση που είχε αρχίσει να εκδηλώνεται πριν από την 11η Σεπτεμβρίου – αξίζει ωστόσο να σημειωθεί ότι η είσοδος της Αμερικής στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο έγινε πριν ακόμη η χώρα συνέλθει από τις επιπτώσεις της μεγάλης κρίσης του '29. Εκείνο που κατ'ουσίαν καταδεικνύει το μήνυμα του Προέδρου είναι πόσο λίγα απαιτούνται από τους πολίτες της δημοκρατίας της υπερδυνάμεως. Το «εσωτερικό μέτωπο» έπαυσε να απαιτεί θυσίες από τους πολίτες, με εξαίρεση τους δύστυχους που είναι υποχρεωμένοι να υπηρετήσουν στον στρατό – η αρχή έγινε με τον Πόλεμο του Βιετνάμ και το θέμα πήρε μεγαλειώδεις διαστάσεις στον Πόλεμο του Κόλπου. Η καινοτομία του σημερινού πολέμου συνίσταται στο ότι οι πολίτες παροτρύνονται επισήμως να επιδοθούν σε έναν απολιτικό καταναλωτισμό. Ακόμη δε πιο εντυπωσιακός είναι ο ζήλος με τον οποίο διαγκωνίζονται, και μάλιστα κατά τρόπο εντελώς απροκάλυπτο, τα μεγάλα επιχειρηματικά συμφέροντα για να φτάσουν στον δημόσιο κορβανά, απαιτώντας (και μάλλον εξασφαλίζοντας) επιδοτήσεις, φοροαπαλλαγές και την παράκαμψη των περιβαλλοντικών περιορισμών. Το θράσος της επιχειρηματικής πολιτικής είναι νέο μόνο ως προς τον βαθμό του, υποδηλώνει ωστόσο εκείνο που διακηρύχτηκε ανοικτά με την επιλογή του Παγκοσμίου Κέντρου Εμπορίου και του Πενταγώνου ως στόχων, το γεγονός δηλαδή ότι η επιχειρηματική ισχύς και η αμερικανική ισχύς έχουν γίνει αξεχώριστες. Η επιχειρηματική Αμερική το επιβεβαίωσε με τις καθημερινές της καταχωρήσεις στους *New York Times*, δια των οποίων ανέλαβε τον ρόλο του ενορχηστρωτή της εθνικής οδύνης για λογαριασμό όλων των Αμερικανών, υπογραμμίζοντας ταυτόχρονα ότι ο καλύτερος τρόπος να καταπολεμήσει κανείς τον εχθρό είναι να αγοράσει ένα αυτοκίνητο ή ένα εισιτήριο για τη Ντίσνεϋλαντ. Τον καλύτερο Επίτάφιο για την πολιτική συμμετοχή στη δημοκρατία της υπερδύναμης τον προμήθευσε ένα άρθρο με τίτλο «American Determination» που δημοσιεύτηκε στους *New York Times* (9/10 – τμήμα B1): «Αμερικανική αποφασιστικότητα: Για τους Αμερικανούς η εκστρατεία βομβαρδισμών απέτελεσε δοκιμασία της αποφασιστικότητάς τους. Οι χρηματαγορές κράτησαν καλά».

Το πλέον εύγλωττο σχόλιο για την κατάντια της ιδιότητας του πολίτη στη δημοκρατία της υπερδύναμης ήταν ίσως το γοερό ερώ-

τημα που εκφράστηκε από πολλούς Αμερικανούς μετά τις επιθέσεις: Γιατί μας μισούν; Η αφέλεια της ερώτησης δεν ήταν προσποιητή· αποτελεί μian ισχυρή υπόμνηση του πόσο πολιτικά αμέτοχος έχει καταντήσει ο μέσος πολίτης: οι πολίτες δεν αναγνωρίζουν ότι ενέχονται στις ενέργειες της κυβέρνησής τους, ιδιαίτερα δε όταν πρόκειται για ζητήματα αυτοκρατορικής πολιτικής που αφορούν απόμακρους και ξένους λαούς. Η αποστασιοποίηση αυτή συνιστά αναγνώριση αδυναμίας. Κατά την μετεκλογική καταμέτρηση των ψήφων στην Φλόριδα οι πολίτες διδάχθηκαν πόσο οι κυβερνήτες τους περιφρονούν ακόμη και την στοιχειωδέστερη προϋπόθεση της δημοκρατίας, να μετράνε όλοι οι ψήφοι και να μετράνε το ίδιο. Και την ώρα που τα εκλογικά αποτελέσματα μαγειρεύονταν, ο κυρίαρχος λαός υποδυόταν τον προκαθορισμένο του ρόλο του θεατή ενός τηλεοπτικού συμβάντος. Σε αντίθεση με τον δημοκρατικό πολίτη, ο πολίτης-θεατής της δημοκρατίας της υπερδύναμης δεν είναι συνυ-

πεύθυνος για τις πράξεις που θεάται. Μπορεί μόνο να ζητωκραυγάσει για την ομάδα του, όσο θερμότερα, τόσο το καλύτερο.

[Μτφρ: ΓΑ]

Ο Sheldon S. Wolin είναι Ομότιμος Καθηγητής της Πολιτικής στο Πανεπιστήμιο του Princeton. Έχει επίσης διδάξει για μεγάλο χρονικό διάστημα στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας (Μπέρκλεϋ). Το κλασικό του έργο *Politics and Vision: Continuity and Innovation in Western Political Thought* (1960) συνέβαλε τα μέγιστα στην αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για την πολιτική θεωρία στον αγγλοσαξωνικό χώρο, σε μian εποχή κατά την οποία ο θετικισμός δέσποζε στις πολιτικές επιστήμες, επηρέασε δε μια ολόκληρη γενιά πολιτικών στοχαστών. Μεταξύ των έργων του συγκαταλέγονται το *Tocqueville Between Two Worlds: The Making of a Political and Theoretical Life* και το *The Presence of the Past: Essays on the State and the Constitution*.